

- ♦ יהודי חולה יאכל את הנבלה ויתן את הטריפה לכלבים

♦ איסורי הנאה בנרות חנוכה

♦ דינו של האפר שנותר משריפת חמץ בפסח

♦ שריפה כמצווה, ושריפה כאמצעי

השבוע בגליון

♦ מניין ידע רבינו ירוחם, כי אסור לרכוש פרוכת תמורת כלב?

♦ הויכוח עם הקראים אודות שחיטת בהמה מעוברת
- ♦ עובר אבר אמו

♦ חובת הדאגה לכלבים

דבר העורף

ממכתבי הקוראים

כבוד מערכת מאורות הדף היומי

שלומכם ישגא לעולם!

ראשית אבקש להביע את תודתי שוב על האוצר הנפלא... הנני שולח לכם סיפור שעד כה לא פורסם, ושקיבלו דודי הסופר ר' שמחה רז שיחי.

יצחק יהודה רוזן
לוד

שכר הלימוד שניתן כמתנה

מספר הרב הושע רבינוביץ מאלקנה:

בחתונתו שנערכה בכ"ב אלול תשכ"ה נכחו גדולי ישראל וביניהם הרה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, שהוזמן על ידי הורי ז"ל שהיו עם משפחתו ועמו בהיכרות רבת שנים.

ר' אריה התכבד בקריאת הכתובה, ולאחר החופה התכנסו המוזמנים כולם לסעודת המצווה. ניגש חותני הרב זלמן אורי שליט"א (מלוס אנג'לס) לר' אריה וביקשו להצטרף עמנו לסעודה.

השיבו ר' אריה כשהוא מסביר לו בנועם לשונו, שהוא אינו יכול להישאר לסעודה, שכן, באותה עת יש לו שיעור קבוע בגמרא, ועוד הוסיף ר' אריה ואמר, שאף בסעודת חתונת נכדו לא נשאר עקב אותו שיעור.

ר' אריה אמר שהוא משאיר מתנה לזוג את השכר שיקבל מן השמים על השיעור בגמרא, ונפרד מאתנו לשלם.

כמובן, שמכל המתנות שקיבלנו לפני שלושים ותשע שנים, זו המתנה היחידה שנשארה ותלווה אותנו לעתיד. מי יודע, נוהג הרב הושע רבינוביץ לומר, שמא זכות זו היא שעמדה לי לזכות ללמד בשיעורי הדף היומי שנים רבות.

הגמרא הלכה אחרינו

אנ. ח. נ. ק. מירושלים.

יש לי שיעור קבוע עם אברך כל יום כחצי שעה במסכת קידושין. אנו מקפידים לא להפסיד אף יום אפילו שעובדים קשה ויש סידורים. לפני יומיים הלכתי לשמחה משפחתית, ושכחתי לתאם אותו מועד אחר ללימוד. להפתעתי, גם הוא הופיע שם על תקן 'חבר של האבא', ומיד אמר לי ינו, מה יהיה עם השיעור? ותוך כדי כך הוא מראה לי שבשולחן לידנו יש מסכת קידושין גדולה שאחד הנוכחים הביא. מיד

דף ל/ב ואיזהו מחיר כלב

מניין ידע רבינו ירוחם, כי אסור לרכוש פרוכת תמורת כלב?

אמרה תורה (דברים כ"ט), "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוֹקִיד". שור שנרכש תמורת כלב, אינו ראוי לעלות כקרבן על המזבח. כמו כן, אין להשתמש בחליפי כלב לכל צורכי בית המקדש, כמבואר בגמרתנו.

הראשון היחיד המתייחס לאיסור זה לגבי דברים שבקדושה, מלבד קרבנות ובית המקדש, הוא רבינו ירוחם (חזה, נתיב כ"ג ח"א) הכותב, כי אסור "לעשות ממנו שום דבר לבית הכנסת, כגון, ספר תורה או בדק הבית, או נר או שמן וכיוצא בו לבדק הבית, או לדבר מצווה", וכן פסק הרמ"א בעקבותיו ("שולחן ערוך" או"ח סי' קנ"ג סעי' כ"א).

איסור מן התורה או מדרבנן: רבינו ירוחם כותב הלכה זו בקיצור נמרץ, והוא אינו חושף בדבריו אם איסור זה הוא מן התורה או מדרבנן, מה מקורו, והאם הוא לכתחילה או גם בדיעבד. ה"מגן אברהם" (סי' מ"ו) כותב, כי איסור זה הוא מדרבנן, אך עדיין חובה לברר שתי נקודות בסיסיות; מניין שאב רבינו ירוחם הלכה זו, שלא נמצא לה כל איזכור בגמרא, וכמו כן, האם איסור זה הוא לכתחילה או בדיעבד. כלומר, מה דינו של אדם שקיים מצוות ארבעת המינים בלולב 'מחיר כלב', היצא יד חובת המצווה?

בעל ה"קצות החושן" (בשו"ת שבסוף ה"אבני מילואים" סי' כ"ז) מבאר את דברי רבינו ירוחם, והוא עונה על שתי השאלות כאחת. מקורו של רבינו ירוחם מן הגמרא (עבודה זרה מ"א) העוסקת בחפץ ששימש לעבודה זרה ולאחר מכן תפקידו בוטל [על ידי נוכרי, זו האפשרות היחידה לביטול, עיי' בגמרא], ושוב אינו עבודה זרה. במצבו הנוכחי, החפץ מותר בהנאה, שכבר אינו עבודה זרה, ובכל זאת הגמרא מסתפקת אם ראוי להשתמש בו לחפצי מצווה, אם לאו. גמרא זו היא המקור של רבינו ירוחם, שאין להשתמש למצווה בחפץ מאוס.

ומכאן, לשאלתנו השניה, אם איסור זה הוא בדיעבד או לכתחילה, ובכן, בעלי התוספות (עבודה זרה שם) מבארים, כי ספק הגמרא אינו אלא לכתחילה, אך בדיעבד ניתן לצאת ידי חובת המצווה בחפץ ששימש בעבר לעבודה זרה, וכן נפסק להלכה (רמ"א או"ח סי' תרמ"ט סעי' ג'). מכאן, שגם האיסור שנלמד מגמרא זו, אינו אלא לכתחילה (ועיי' בשו"ת "פרי יצחק" ח"א סי' י'). [ראוי לציין, כי דבריו של רבינו ירוחם נסובים על אתנן זונה, והרמ"א הוסיף גם מחיר כלב].

דף ל/ב עובר ירך אמו

הויכוח עם הקראים אודות שחיטת בהמה מעוברת

בסוגיות רבות במסכתנו משולבת המחלוקת המפורסמת, "עובר ירך אמו או לאו ירך אמו". כלומר, האם עובר נחשב כחלק מן האם, כאבר מגופה, או שהוא ישות בפני עצמה.

השאלה שכל לומד עשוי לשאול את עצמו היא, כי אם עובר לאו ירך אמו, אלא הוא נחשב כגוף נפרד, אם כן, הכיצד מותר לשחוט בהמה מעוברת; הרי למדנו במסכת חולין על איסור התורה (ויקרא כ"ב) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד"! הניחא אם עובר ירך אמו, הרי לפנינו בהמה אחת בלבד, הוא אינו 'בנה', אלא כמו רגל שלה, אין כאן אותה ואת 'בנה'. אך אם עובר לאו ירך אמו, לכאורה, אסור לעשות כן, שכן, השוחט בהמה ועובר, נחשב כמי ששחט את האם ושחט את העובר, ששחיטת האם נחשבת כשחיטת העובר. מדוע, איפוא, בשחיטת בהמה מעוברת, אין איסור אותו ואת בנו. ובכן, הרמב"ם (הל' שחיטה פרק י"ב הל' י'), הוא ולא אחר, מתייחס בקצרה לשאלה חמורה

לעילוי נשמת

שמעון יסלזון ז"ל

בן החבר שמואל ע"ה נלב"ע ה' מרחשון תשנ"ו

לינה קריינלה ע"ה

וזוגתו מרת בת ר' אריה פורכחיימר ע"ה

נלב"ע כ"ו תשרי תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו על ידי ילדיהם שיחי

לעילוי נשמת

שרה לויטס ז"ל

מרת ב"ר שמואל ז"ל

נלב"ע ל' תשרי

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידו הר"ר אשר

ולאה בהרב שיחי - רעננה

לעילוי נשמת

חיה רחל וינברג ע"ה

מרת ב"ר מנחם מנדל ז"ל

נלב"ע כ"ט תשרי תשמ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידו הר"ר מנחם

וינברג ומשפ' שיחיו בני ברק

לקחנו ולמדנו במקום.
ראינו השגחה פרטית, שאם רוצים ללמוד הקב"ה עוזר.
ומכאן לפקס הנושא את הכותרת "להוציא ממסגר".

פזמון בית הכלא

בבית כלא "דקל" באגף התורני נפתח שיעור דף היומי, רצ"ב שיר של אחד השומעים שנכתב עם פתיחת השיעור.

בס"ד

למדתי דף יומי

האיר את עולמי

יום ועוד יום

בהתמדה ללא רפיון

הנה לך הזדמנות

תוך כדי התבוננות

ניתנה לך מאז

שלא יסולא בפז

תן לי הבינה

להבין עוד משנה

הנה עוד יום תם

ואצלי הלימוד לא נשלם

אשב עוד מעט ואלמד דף בלהט

לימוד עם שמחה

ותבוא עלי הברכה

נאחל לכל לומדי השיעור, כי בקרוב ילמדו בכל בית כנסת שלכם יחפץ.

"רק מלמעלה" - מכתב מברזיל

י"ב אלול תשס"ד

זה היה אחר הצהריים ערב שבת, י"י אלול תשס"ד, וכרגיל היה נדמה שברגע שרציתי לצאת מהעבודה לכיוון הבית כדי להתכונן לשבת, העומס הגיע לשיאו. קיבלתי שיחת טלפון עם בשרות טובות שקיוויתי להם הרבה זמן, אך הייתי חייב להוציא צ'ק למשרד רואה החשבונות תכף ומיד לפני שהאנשים הקשורים לעניין שנו את דעתם. בלחץ לגמור לתקן ולהבריך את מנורת השבת שנשברה, יחד עם כל הסיפורים הנותרים בחנות, עזבתי עם הצ'ק, המנורה, הקניית, תיק העבודה שלי, וכל מה שהיה צריך להגיע יחד אתי הביתה. כיביתי את האורות בחנות ונעלתי את הדלת. בדרכי על הכביש ראיתי את הפועל שלי ממחר לחנות אחרי. צלצלתי אליו בחטף מהפלפון לוודא שהכל עבר בשלום בעיסקה הקודמת. שמחתי לשמוע שהמטלה הקשה הזאת הצליחה, כי ידעתי שהוא קיווה לצאת מוקדם מסיבותיו הוא.

סוף הגעתי הביתה לשבת עם מספיק זמן לארגן את הכל, להתרחץ, להתלבש, ולעשות את כל הנדרש כדי להתכונן לשבת ולמנוחה המיוחלות. הלכנו לבית כנסת ושמחתי בתוך תוכי שהלחץ והטרדות של עוד שבוע עבודה היו מאחורי. חזרנו הביתה מבית הכנסת לסעודה משפחתית מושקעת ומרגיעה, ושוחחנו על מגוון נושאים חשובים ומעניינים ודרשות על פרשת השבוע. יום השבת גם הוא עבר בשמחה ובמנוחה, וזכינו לארח קרובי משפחה קרובים ורחוקים שהגיעו מעבר לים לסעודת שחרית מפוארת. כולנו נהנינו.

במוצאי שבת, לאחר הבדלה, התבצעה ההתפזרות השגרית של הילדים לפעילויות שונות מחוץ לבית. כל הילדים אוהבים לבקר או לישון אצל חברים. אני ורעייתי ישבנו לערב נינוח, וסביב 23.00 החלטתי לבדוק את התא הקולי לשמוע הודעות. אכן קיבלתי הודעה בשעה שלש בצהריים בשבת. ההודעה הייתה ממישהו בחנות שלי!!! דלת החנות הייתה פתוחה, ולא היה אף אחד בפנים, הוא לא ידע מה לעשות, לא הייתי זמין, אז הוא השאיר הודעה בלבד.

מאז שאותו גבר ניסה ליידע אותי חלפו

זו: "מותר לשחוט את המעוברת, עובר ירך אמו הוא".
שתי מסקנות חשובות עולות, לכאורה, מפסקו של הרמב"ם. א. הלכה כשיטה הסוברת שעובר ירך אמו, שאם לא כן, הרמב"ם לא היה סומך את ההיתר לשחיטת המעוברת על שיטה זו. ב. לפי השיטות הסוברות שעובר אינו ירך אמו, אסור לשחוט בהמה מעוברת. דא עקא, ששתי מסקנות אלו, נסתרות בעליל. א. הרמב"ם עצמו נוקט להלכה שעובר לאו ירך אמו! (עיי' רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ג הל' י"ב ובמהרי"י קורקוס שם). ב. בגמרא (ב"ק עח,ב, עיי' בשו"ת "בית יצחק" אה"ע ח"א סי' נ"ד אות ז') מוכח, כי לכל הדעות מותר לשחוט מעוברת, גם לדעת הסוברים כי עובר לאו ירך אמו. דברי הרמב"ם, איפוא, נראים כמבוי סתום, ללא פתח וללא יציאה.

פוסקים רבים שינסו את מותניהם כדי לפתור את דברי הרמב"ם, ביניהם הגאון רבי יחיאל יהושע מקינצק זצ"ל, בעל ה"חלקת יואב", אשר בגאונותו הגה רעיון מבריק.

עובר שלא נולד, ירך אמו לכל הדעות: מדוע באמת, גם הסובר כי עובר לאו ירך אמו, אינו אוסר לשחוט את המעוברת - משום שכל המחלוקת מתמקדת בעובר שנולד! היינו: לאחר שנולד עגל והריחו לפנינו חי ונושם, אנו דנים אם ישותו הנוכחית משליכה על מצבו הקודם ומעניקה לו משמעות וצביון עצמיים. אך אם מעולם לא נולד, הכל מודים, כי היה ונותר ירך אמו. פשוטים עתה דברי הרמב"ם עד למאד. "מותר לשחוט את המעוברת - עובר ירך אמו". מאחר שעובר זה לא יולד, הכל מודים כי הגדרתו היא כירך אמו, ולפיכך הוא מותר בשחיטה. מה דינו של עובר שנולד, האם לפני כן היה ירך אמו? לכך לא התייחס הרמב"ם בהלכה זו. ... (מובא בשו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' שליו ס"ק ז', עיי"ש מה שתמה עליו, ועיי' בשו"ת "חלקת יואב" ח"ב עמ' קכ"ב, ובשו"ת "דובב משרים" ח"א סי' כ"ו).

אמת, הבנו אל נכון כי ההלכות המובאות ברמב"ם אינם סותרות זו את זו, אך עדיין נשאלת השאלה, מה טעם מצא הרמב"ם לפסוק הלכה שמעולם לא נזכר במשנה או בגמרא כל הרהור או פקפוק לגביה, הרי אין בנמצא כל דיון אם מותר לשחוט את המעוברת.

פתרון מרתק לדבר נמצא על ידי מספר פוסקים.

מכתבי הגאונים והראשונים עולה, כי ויכוח נוקב התנהל בין חכמי ישראל לבין הקראים לגבי שחיטת בהמה מעוברת. הקראים טענו, כי העובר נחשב "בן", ואף הוכיחו זאת מן הנאמר אצל רבקה (בראשית כה/כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה", לפיכך הם טענו, כי אסור לשחוט את המעוברת, משום איסור "אותו ואת בנו". ואילו חכמי ישראל, שבראשם עמד רבי משולם ברבי קלונימוס (מובא באשכול ח"ג עמ' 70 ובמהדורות אלבעק ח"ב עמ' 120 ושם בהערה ג') דחו את דבריהם, כי עובר אינו נחשב "בן", ואילו התורה הקדושה כתבה, כי הבנים שנולדו לרבקה לאחר מכן התרוצצו באותה עת, ושםם "בנים" בא להם על שם העתיד ולא על שם ההווה.

ויכוח זה עמד מול עיניו של הרמב"ם בשעה שכתב "מותר לשחוט את המעוברת, עובר ירך אמו". הרמב"ם לא התכוון להתייחס למחלוקת אם עובר ירך אמו אם לאו, אלא התכוון לומר, כי איש אינו מעלה על דעתו שהעובר נחשב 'בן', שהרי עדיין לא פרש מאמו, ולשם כך הרמב"ם השתמש בלשון שאולה מן המחלוקת המפורסמת, "עובר ירך אמו" (ועיי' "בית יצחק" שם, ו"אור שמח" על הרמב"ם הל' שחיטה שם, מגיה לעיטור שער ב' הל' שחיטה כ"ח, ובתורה שלמה בראשית פרק כ"ה אות פ"ה).

עובר אבר אמו: אכן, מעניין לגלות כי בכתבי היד המקוריים של מהדורת ה"יד החזקה", נוסח לשון הרמב"ם הוא: "מותר לשחוט את המעוברת, עובר **אבר** מאמו הוא". הרמב"ם אינו מתייחס למחלוקת אם עובר ירך אמו, אלא בא להוציא מליבם של קראים, כי עובר נחשב "בן" טרם לידתו.

דף לב שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים

חובת הדאגה לכלבים

מסכתנו דנה מספר פעמים, אם "פודים את הקדשים להאכילם לכלבים", היינו: אם יש לפדות קרבן טריפה שאינו ראוי להקרבה, לשלם את דמיו להקדש ולהאכיל את בשרו לכלבים, והגמרא מוכיחה כי דינו לשריפה, ואין להאכילו לכלבים.

יש לברר, אם נטיית הגמרא להאכלת הכלבים בבשר קדשים שנפסלו, אינה נובעת מן ההלכה אלא מן המציאות, שאוכל אשר אינו ראוי לאכילת אדם נאכל על ידי הכלבים, או שמא חז"ל נטו להאכיל בשר טריפה זה לכלבים, מחמת הפסוק (שמות כב/ל) "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו".

על פסוק זה כתוב במכילתא, "למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר, ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תנו לו שכרו". כלומר, כלבי מצרים הוכו גם הם במכת בכורות, שכל בכורותיהם התפגרו, והקב"ה גזר עליהם לבל ינבחו בצערם, כדי שלא יבהלו את בני ישראל (אבן עזרא שמות יא/ז). בשכר שתיקתם זו, זכו הכלבים להעדפה בהאכלת בשר שאינו ניתן לאכילה.

ברם, חיפוש מדוקדק ברמב"ם, טור וב"שולחן ערוך" אינו מעלה כל איזכור לכך שיש מצווה לתת בשר טריפה לכלבים. אכן, הרמ"א ("שולחן ערוך" יו"ד סי' קי"ז סעי' ד') כותב, כי מותר למכור בשר טריפה ובשר נבלה לנוכרי, ובעל ה"מנחת חינוך" (מצווה ע"ג) מעיר, כי אומנם בראשונים, באחרונים, ובפוסקי ההלכה לדורותיהם, לא הוזכרה מצוות האכלת בשר טריפה לכלבים, ומוני המצוות גם כן לא מנאוה במניין המצוות, אך בעלי התוספות (יומא לז/ב ד"ה "לאוי"), הם היחידים אשר נוקטים, כי דברי התורה "לכלב תשליכון אותו" הם ציווי והוראת מצווה להשליך בשר לכלב, כדברי המכילתא

שמונה שעות. לדלת הזאת אין לשונית, וכשהיא לא נעולה היא פשוט נפתחת לרווחה עם כל רוח מצויה, בפירצה גלויה להולכים בשביל. מהר לבשתי בגדים חמים באחת עשרה בלילה, ונסעתי לחנות לבדוק מה המצב. כבר בדרך הכנתי את עצמי למה שיכול להיות. השלמתי עם האפשרות שכבר ניקו את החנות מכל וכל, כל המלאי, המחשבים, וכל השאר. ייתכן גם ששברו את כל מה שאפשר, היות ואני מכיר את האזור שבו החנות נמצאת - כמה בניינים מהפאב המקומי ובית בילוי לנוכרים. נזכרתי גם שהביטוח שלי לא יכסה פגיעות, כך שלא יעשו לי שום טובות ועמדותי חסר אונים מול המציאות.

חניתי ליד החנות בעוד שעובר אורח הציץ לתוך הדלת הפתוחה. יצאתי מהאוסט בנחת, נכנסתי לחנות, ומצאתי את הכל כפי שהיה כשעזבתי בערב שבת! סקירה כללית הספיקה לאשר את תחושותי. המחשבים, הסחורה והכל היה בסדר גמור. ישבתי והתחלתי להתבונן בתודה שאני חייב לקדוש ברוך הוא. הכרת הטוב היוותה בשבילי פריקת מתח, והמודעות למה שהרגשתי - להיותי גילוי בפועל של יד ה' בהשגחה - היתה עצומה. פרצו לי כבר פעמיים באותו המקום, והפעם אפילו השארתי להם את הדלת פתוחה. מניתי 31 שעות של השגחה צמודה במשך כל הסיפור. זה בכלל לא פשוט לזכות ב-31 שעות רצופות של השגחה, אך אני מאמין שאנחנו מושגחים בכל כך הרבה דרכים כל הזמן. אני לא בהכרח יודע מה עשיתי כדי לזכות בהשגחה שכזו. ואולי זה בכלל לא היה בזכותי! שמא החנות נשמרה בזכות אשתי, או בזכות הילדים, ההורים, הסבים וסבתות, או בזכות השבת בעצמה. בסופו של דבר אני חושב שאנו חייבים לדעת שזה יועיל לכולנו להזכר בכך שהשמירה האמיתית וההשגחה על כולנו הן באמת רק מלמעלה.

אני ממש חי את העובדה הזאת והייתי רוצה להדגיש שאנחנו חייבים להשתדל שלא לאבד או לגצל את המתנות שניתנו לנו. אנחנו יכולים לעתים לעשות את כל מה שבכוונתנו וכל מה שצריך לעשות כדי לגנון על עצמנו, אך בסוף זה באמת לא תלוי בנו. "זה רק מלמעלה". אנחנו צריכים שהאמונה תוביל אותנו בדרך, ואנו חייבים לעשות את הישר והטוב ככל האפשר.

.....
המנווין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורר

פנינים

בן היה לו לרבי מנחם זמבה, הי"ד, שנפטר בן י"ט שנים בלבד. שבעות אחדים אחר נישואיו לבת בנו של הי"שפת אמת" מגור זצ"ל חלה ונסתלק. **רבי** מנחם הדפיס אז את ספר חידושי "גור אריה יהודה" המעוטר בהסכמותיהם הנלהבות והמשותפות של גדולי הדור לנוכח גאוניותו של הגאון הצעיר. **בהקדמתו** כותב רבי מנחם, כי ספר זה בבחינת "הקדיש עולתו לבדק הבית". בנו היה בבחינת עולה תמימה לה', קרבן תמים בלא חטא. הדפסת הספר מוסיפה עליו קדושת בדק הבית, לחזק ביתו של הקב"ה בעולמו, שהוא בזמננו ארבע אמות של הלכה ותורה בלבד.

דף לד/א הנשרפין אפרם מותר

אפר ל"שבע ברכות"

הנוכרים, ומי שאינו עושה כן מבטל מצווה מן התורה!

יהודי חולה יאכל את הנבלה ויתן את הטריפה לכלבים: בעל ה"דברי אמת" נוהה אחר שיטת התוספות, ולפיכך הוא פסק חידוש מדהים: יהודי אשר נקלע למצב של פיקוח נפש והוא זקוק לאכול בשר, ואין לפניו כי אם בשר נבלה ובשר טריפה, לא יבכר את בשר הטריפה, משום שעל ידי כך הוא מבטל מצוות עשה מן התורה לתת את בשר הטריפה לכלבים, אלא יאכל את בשר הנבלה (עיי' שו"ת "בית יצחק" אור"ח סי' צ"ה אות ג'). גם מדברי התשב"ץ עולה, כי לשיטה זו, שיש מצווה בהאכלת הכלבים, זו היא כוונת חכמינו ז"ל באומרים (אבות ב"א), "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה" - שגם כאשר ייגרס לו הפסד מנתנית הבשר לכלב, יזכור כי מצווה הוא עושה ושכרה רב. כאמור, שיטה זו לא נפסקה להלכה.

עם זאת, גם לדעת בעלי התוספות אין המדובר בבשר שערכו רב, כי אם בבשר שערכו פחות, כפי שעולה מדברי בעלי התוספות (עבודה זרה כ"א ד"ה "רבי מאיר") לגבי נתינת בשר נבלה לגר תושב, שגם לדעת הסוברים שהיא מצווה מן התורה, מצווה זו אינה אלא לגבי בשר שערכו אינו רב, וההפסד הוא מועט (ועיי' "מחצית השקל" סי' תצ"ח ס"ק ח'). מעניין לציין את דברי ה"מאירי" (שבת יט/א) הבאים.

כידוע, בשבת אסור ליהודי להאכיל בעל חיים, אלא אם כן מוטל עליו לזנו, ששלו הוא. שונים הם הכלבים, כותב ה"מגן אברהם" (אור"ח סי' שכ"ד ס"ק ז', ועיי' ב"משנה ברורה" ס"ק ל"א, ועיי' שיש חולקים), שאפילו כלב שאין מגדלו בביתו מותר, "דמצווה ליתן לו מזונות". ה"מאירי" כותב, כי ייחודם של הכלבים נובע מן הציווי "לכלב תשליכון אותו", לאמר, אף על פי שאין מצוות עשה להאכיל כלב, אך בפסוק זה לימדנו התורה הנהגה כללית - לדאוג לכלב. [ראה משי"ב בעניין זה הרב י. נייטשטאדט שליט"א בקובץ "פעמי יעקב", כסליו תשס"ג].

דף לג/ב ואלו הן הנקברים ... ובשר בחלב...

איסורי הנאה בנרות חנוכה

בתחילת הקיץ האחרון העלנו לדיון שאלה מרתקת [גליון 260 מאמר בין ביטול בשבת לביטול בשר בחלב], אשר נידונה על ידי ה"שער אפרים" (סי' ל"ח). חתיכת חמאה נאסרה באכילה ובהנאה לאחר שהיא בושלה עם בשר, והתערב בה טעם הבשר. בעל החמאה היה אמור להשליכה לאשפה, אך ימי החנוכה קרבו ובאו, והוא העלה בדעתו להשתמש בחמאה כחומר בעירה לנרות החנוכה. בעל ה"שער אפרים" זצ"ל, שולל מכל וכל את הדלקת החמאה כנר חנוכה, ואת מסקנתו הוא מוכיח מסוגיות רבות ושונות בש"ס.

במאמר דאז התייחסנו לשאלה, אם הדלקת החמאה הבשרית נחשבת ביטול בשר בחלב, שהרי החמאה וטעם הבשר שבה מתבשלים יחדיו. במאמר הנוכחי נתייחס לנידון זה מן הזווית של סוגייתנו. כידוע, אומר בעל ה"שער אפרים", לולב של עיר הנידחת העומד לשריפה והאסור בהנאה, אינו ראוי לקיום מצוות ארבעת המינים, שכן, אין אנו יכולים להחשיב את הלולב כבעל השיעור הנדרש ללולב, ארבעה טפחים, מאחר ש"כתותי מכתת שיעוריה", היינו: דין הכילוי המוטל עליו נוטל ממנו את שיעורו הכולל, וכבר כעת דבקים בו ההגדרות שיחולו עליו לאחר השריפה, ואז הלא יהא פירורים פירורים ולא חפץ אחד.

גם נר חנוכה זקוק לשיעור, שינתן בו חומר בעירה בשיעור המספיק לדליקה מעת הדלקתו עד שתכלה רגל מן השוק, וממילא, אם הכלל "כתותי מכתת שיעוריה" יחול על החמאה הבשרית, לא ניתן יהיה להדליק בה נר חנוכה. אמת, משנה מפורשת היא בגמרתנו, כי בשר בחלב האסורים בהנאה, אינם נשרפים אלא נקברים, ומשכך, לכאורה, לא יחול עליהם הכלל "כתותי מכתת שיעוריה" (לד/א) בעיון, "כל הנקברים לא ישרפו"! כתותי מכתת! אכן יש להמשיך ולקרוא את משנתנו (לד/א) בעיון, "כל הנקברים לא ישרפו"! אסור, אפוא, בכלל לשרוף חפצים האסורים בהנאה שדינם בקבורה. אמנם, איסור זה נובע מן החשש שיהיה מאפרם לאחר השריפה, וחשש זה אינו קיים בחמאה אשר לאחר שיכבה נר החנוכה לא יותר ממנה מאום, אך מכל מקום, תקנת חכמים היא שאין משנים אותה. [ראוי לציין, כי דין "כתותי מכתת שיעוריה" בנרות חנוכה, אינו פשוט כל עיקר. הישועות יעקב", אור"ח סי' תרע"ג כותב כי אין בשיעור עד שתכלה רגל מן השוק, חשיבות של חפץ, אלא יש צורך בזמן מסוים הראוי לדליקה, ו"כתותי מכתת" אינו מגרע מזמן זה. ועיי' חידושי רבינו חיים הלוי שבת פרק י"ז].

דף לג/ב ואלו הן הנשרפין חמץ בפסח

דינו של האפר שנותר משריפת חמץ בפסח

אדם שמצא חמץ בפסח אינו רשאי ליהנות ממנו, שהחמץ אסור בהנאה, ועליו לכלותו מיד מן העולם. מה דינו של האפר שנותר לאחר שריפת החמץ בפסח, האם איסור ההנאה נותר בו ואסור ליהנות מן האפר, או שמא איסור ההנאה פרח ונעלם. ה"טור" (אור"ח סי' תמ"ה) כותב, כי התשובה לשאלה זו תלויה ועומדת במחלוקת התנאים שבמשנתנו: "אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן, לרבי יהודה שהוא בשריפה מותר דקיימא לן כל הנשרפין אפרן מותר ולרבנן אסור דכל הנקברין אפרן אסור".

נבאר את הדברים.

דברים רבים נאסרו בהנאה על ידי התורה. בסוגייתנו מבואר, כי אלו שדינם בשריפה, אפרם מותר בהנאה, ואלו שדינם בקבורה, נותרים באיסורם גם לאחר מכן. את ההבדל בין הנקברים לבין הנשרפים מבארים בעלי התוספות, כי אלו שמצווה לשורפם, הרי נתקיים בהם דינם, היינו, הסיבה שגרמה לאיסור ההנאה מהם, היא זו שמטילה את חובת שריפתם, ומשנתקיימה בהם מצווה זו, בטל איסור ההנאה. ברם,

החפצים שדינם בקבורה, אין זה אלא כדי להעלימם מחשש שתגרם תקלה על ידם, אך הקבורה אינה מצוותם, וממילא אין בכוחה כדי להסיר מסירה מהם את איסור ההנאה.

רבי יהודה וחכמים נחלקו, מה דינו של חמץ שנמצא בפסח. לדעת רבי יהודה דינו בשריפה, ולדעת חכמים ניתן גם לפוררו ולזרותו ברוח. מכאן הסיק ה"טור", כי לדעת רבי יהודה שמצוותו בשריפה, לאחר השריפה בטל איסור ההנאה שבו, ולדעת חכמים שאין מצוותו בשריפה, החמץ אינו נמנה על ה"נשרפים" שהשריפה מתירה את איסור ההנאה שבהם, אלא על איסורי ההנאה הנותרים באיסורם גם לאחר כילויים.

כיצד נוצר הבדל בין שריפה לשריפה: קושיה חמורה הניח הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל על מסקנתו של ה"טור". אין כל ספק, כי בעלי התוספות לא התכוונו לכך שפעולת השריפה, החום, הגיצים והעשן, מפריחים את איסור ההנאה, אלא שכל חפץ אסור בהנאה שמצווה לכלותו מן העולם, איסורו בטל עם כילוי, ואילו חפצים שמצווה לקוברם ולא לכלותם, אין איסורם בטל. משכך, הרי הן רבי יהודה והן חכמים אומרים, כי יש לכלות חמץ שנמצא בפסח, לרבי יהודה יש לשורפו, וחכמים מוסיפים ואומרים כי ניתן גם לכלותו על ידי פירורו וזרייתו ברוח. נמצא, כי הן לרבי יהודה והן לחכמים ניתן לקיים את המצווה על ידי שריפת החמץ, מה הבדל, איפוא, מצא הטור בין שריפתו של רבי יהודה לשריפתם של חכמים, עד שקבע כי לדעת רבי יהודה האיסור בטל ולדעת חכמים אינו בטל? [אכן, אחרונים רבים סוברים, כי לדעת הרמב"ם אין כל הבדל בין שיטת חכמים לשיטת רבי יהודה, ולפי שניהם, לאחר שריפת החמץ הוא מותר בהנאה].

תמיהה גדולה זו, זכתה ליישוב נפלא מאת רבינו הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל. **המצווה אינה מפריחה את האיסור כבמטה קסם:** הבה נעיין רגע קט בסיבת היתר איסור ההנאה לאחר שקויימה בחפץ מצוות שריפתו. אין להביט על כך באופן שטחי - קויימה מצווה, פרח האיסור. לא ולא. הנה, פלוני בישל בטעות בשר בחלב, הם אסורים בהנאה, אך אין כל מצווה לכלותם מן העולם. בצערו כי רב נדר נדר לאמר, כי ישרוף את התבשיל הלזה. נדר וקיים. בשריפת התבשיל הוא יקיים את מצוות הנדר. האם מפני שבמעשה השריפה בוצעה מצווה, יש בכך כדי להתיר את איסור ההנאה? הכל מבינים שלא, שאין כל קשר בין קיום המצווה על ידי השריפה לבין החפץ האסור בהנאה. רק כאשר מצוותו של החפץ עצמו היא בשריפה, וכך הוא דינו, הרי זה כמו הושלמה משימתו והאיסור הותר.

שריפה כמצווה, ושריפה כאמצעי: מעתה, אומר הגר"ח, רבי יהודה וחכמים לא נחלקו באופני כילוי החמץ בלבד, אלא מחלוקת עצומה ניטשת ביניהם, האם חמץ בפסח שנמצא ברשותו של יהודי, "מצוותו" בכילוי, או שמא מצווה לכלותו כדי שלא ייוותר חמץ ברשות היהודי. ובמילים אחרות, האם זו מצווה ב"חפצא", בחמץ, או מצווה על ה"גברא" על האדם. לדעת רבי יהודה זוהי מצוות החמץ הזה, זהו דינו, שיישרף, ומשכך, לאחר שקויים בו את אשר יש לקיים, פורח איסור ההנאה. לדעת חכמים, שריפתו היא אמצעי בלבד למנוע איסור חמץ מבעליו, ואין בה מהות עצמית, אשר בכחה להתיר את איסור ההנאה. לפיכך כתב הטור, כי אפר חמץ שנשרף מותר בהנאה לדעת רבי יהודה, ואסור בהנאה לדעת חכמים (חידושי רבינו חיים הלוי, הל' חמץ ומצה פ"א הל' ג').

יושב היה הגר"ח מבריסק זצ"ל עם מספר תלמידי חכמים והרצה בפניהם הסבר בדברי תוספות מסויים. רב אחד שהאזין לדברים הגיב: איני גורס הסברים וחילוקים; אין לי אלא דברים ככתבן.

אמר לו הגר"ח, אמשול לך משל: בעניין אפר הנשרפים, שהוא מותר, מובא בראשונים הסבר, כי האפר הוא 'פנים חדשות'. לשיטתך, שאין לנו אלא דברים ככתבן, הרי שעלה בידנו דין חדש: לסעודת שבע ברכות של חתן בשבעת ימי נישואיו, יש צורך, כידוע, ב'פנים חדשות'. כאשר לא נמצא, נוכל להביא מעט אפר... (אישים ושיטות).

לעילוי נשמת הבה"ח אלתר ישראל אלימלך ליבוביץ ז"ל

בן הרב מאיר אריה שיבלחט"א
נטמן בהר הזיתים נלב"ע כ"ו תשרי תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נציגינו בבליה ידידנו הר"ר יצחק
ובנו הר"ר יעקב דב סנדרוביץ שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר יהושע סטרמן ז"ל
ב"ר משה ז"ל נלב"ע י"ג תשרי תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו
אפרת - ניו-ז'רסי

לעילוי נשמת

הר"ר ישראל צבי הפטקה ז"ל
ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד תשרי תשל"ג
וזוג' מרת בלה הפטקה ע"ה
ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה תשרי תרפ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י משפחות:
הפטקה, אופק, אהרונז' וקבל

לעילוי נשמת

הר"ר גבריאל גלס ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע כ"ה תשרי תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

מרת פרידה פריחה
אהרונז' ע"ה
בת מזל ע"ה נלב"ע כ"ו תשרי תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ידידנו הר"ר מנחם
בן משיח ורעיתו - סביון

לעילוי נשמת

הר"ר זלמן אהרן ליסון ז"ל
ב"ר שלמה יוסף פרלה ז"ל
נלב"ע כ"ז תשרי תשי"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
גבאי בתי הכנסת ומגידי השיעורים

בימים אלו יוצאים לאור הגמרות המפוארות
על מסכתות

כריתות מעילה נדה

בהוצאת "מאורות הדף היומי"

לפרטים והרשמה נא לפנות ליוסי הלפרין
במשרדי מאורות טל. 03-6164725

"מאורות הש"ס"

תקליטור מס' 8

על מסכת כריתות

דף ב' - י"ד

לצפיה + MP3

מוקד הזמנות: 1-700-500-151